

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ЛОРТКІПАНІДЗЕ ГІОРГІ ГУРАМОВИЧ

УДК 342.924:351.86

**АДМІНІСТРАТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Яра Олена Сергіївна,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
декан юридичного факультету

Офіційні опоненти:

заслужений діяч науки і техніки України,

доктор юридичних наук, професор

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки,

керівник Департаменту організації забезпечення діяльності

доктор юридичних наук, професор

Журавель Ярослав Володимирович,

Академія праці, соціальних відносин і туризму,

декан юридичного факультету

Захист відбудеться «25» січня 2024 року о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «22» грудня 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Україна розташована на перехресті шляхів між Східною та Західною Європою, що робить її стратегічно важливою для регіональної та світової безпеки. Таке геополітичне розташування визначило загальнонаціональний курс держави – євроінтеграція та НАТО, що закріплено в Конституції України. Вектор зовнішньої та безпекової політики нашої держави став приводом для стурбованості держави-сусіда, що зі статусом «гаранта безпеки» нашої країни прийшла з війною на її кордони.

Можливості держави-агресора не слід недооцінювати. Наша держава постала перед серйозними викликами для своєї національної безпеки, серед яких – активна війна, зовнішня агресія та модернізовані спроби дестабілізації ситуації в країні (активні кібератаки). Сучасне міжнародне право та його інструменти виявилися неефективними, тому інших заходів, анід зміцнення інструментів забезпечення національної безпеки, на жаль, немає. І в умовах особливої цінності безпеки та миру, покращення розуміння сутності й ролі адміністративного права у сфері забезпечення національної безпеки як для наукової спільноти, так і для громадян нашої держави, аналіз нормативно-правової бази забезпечення національної безпеки, визначення основних проблем і недоліків адміністративно-правового регулювання нададуть можливість забезпечити безумовну єдність людей та державних інституцій для протидії посяганням на безпеку та мир.

Правове забезпечення національної безпеки в Україні є недосконалим і потребує істотного вдосконалення, з огляду на сучасні реалії та виклики, а тому ефективні адміністративно-правові інструменти можуть допомогти у відновленні та зміцненні державного суверенітету. Упровадження та модернізація новітніх адміністративно-правових інструментів стануть реальною можливістю держави здійснювати належний контроль за дотриманням законодавства у сфері національної безпеки, забезпечити ефективну координацію діяльності органів державної влади, підприємств, установ та організацій, а також гарантувати інститут юридичної відповідальності.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. В Україні чимало досліджень присвячено питанню національної безпеки. Симбіоз національної безпеки й інструментів адміністративного забезпечення є недостатньо вивченою тематикою вітчизняної науки. Серед сучасних досліджень адміністративного забезпечення національної безпеки слід виокремити праці С. Чумаченка¹ щодо розкриття адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки України, А. Мосейко² щодо визначення змісту публічного адміністрування у сфері національної безпеки України, Є. Кобка³ щодо формування адміністративно-правового механізму забезпечення національної безпеки держави та ін.

---

¹ Чумаченко С. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 18 с.

² Мосейко А. Г. Публічне адміністрування у сфері національної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 220 с.

³ Кобко Є. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 43 с.

Інші загальні, спеціальні й окремі питання формування, реалізації та зміни адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки розробляли у своїх працях такі вчені, як: О. Астахов, В. Башук, Ю. Битяк, І. Бінько, В. Богданович, О. Бодрук, О. Власюк, В. Вовк, С. Гавриш, В. Горбулін, А. Гриценко, Л. Гунько, С. Жук, І. Залаєвська, О. Заярний, О. Зозуля, О. Ілюшик, А. Калько, А. Качинський, С. Каштелян, Є. Кобко, В. Колюх, С. Крук, Г. Куц, Л. Гончаренко, О. Литвиненко, Н. Лікарчук, В. Ліпкан, Є. Магда, В. Макарчук, М. Мальський, В. Мартинюк, Б. Мельниченко, А. Мосейко, С. Мосов, О. Нестеренко, Н. Нижник, А. Носач, І. Оніщенко, О. Панова, О. Пархоменко-Куцевіл, Г. Перепелиця, В. Пилипчук, С. Попова, В. Радецький, О. Резнікова, Б. Саєнко, А. Семенченко, Г. Ситник, В. Сідак, В. Стефанюк, Л. Стрельбицький, І. Тацишин, І. Тимошенко, Г. Храпач, З. Чуйко, В. Чумак, С. Чумаченко, М. Шевченко, Л. Шипілова, М. Щурик, С. Ярош та ін.

Водночас новітнє дослідження адміністративних форм, методів і процедур (загалом інструментів) забезпечення національної безпеки, аналіз міжнародно-правового регулювання забезпечення національної безпеки, розроблення пропозицій з удосконалення адміністративно-правового забезпечення національної безпеки є важливими напрямками дослідження, що своєю чергою може стати основою для подальшої реалізації загальнонаціонального стратегічного курсу нашої країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну роботу спрямовано на реалізацію Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, затвердженої Указом Президента України від 20 серпня 2021 року № 372/2021, Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021, Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021, Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 348/2021, а також Плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теорії права, нормативних і методологічних основ висвітлити адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки та сформулювати шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів як елементів системи управління національною безпекою України.

Для досягнення зазначеної мети в роботі необхідно виконати такі *завдання*:

– визначити сутність національної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження;

- окреслити поняття та види адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки;
- розглянути систему суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України;
- схарактеризувати нормативно-правові акти, які визначають види адміністративного забезпечення національної безпеки;
- з'ясувати поняття та особливості адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки України;
- проаналізувати процедуру укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки;
- дослідити організаційні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки України;
- розглянути загальноєвропейський досвід формування та функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення безпеки та миру;
- сформувати шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо формування, реалізації та зміни адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки.

Предметом дослідження є адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження. У роботі системно й інтегровано використано сукупність методів наукового пізнання. Метод *діалектики* дав змогу сформулювати сутність національної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження та визначити поняття адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділи 1.1, 1.2). Метод *класифікації* застосовано під час вивчення видів адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.2). *Структурно-функціональний* метод застосовано для визначення системи суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.3). Метод *системного аналізу* надав можливість дослідити нормативно-правові акти, які визначають види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки й місце серед них адміністративного законодавства (підрозділ 1.4).

Логічний метод дав змогу визначити окремі процедури застосування адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки (розділ 2). Методи *аналізу* й *синтезу* застосовано для виокремлення особливостей процедур застосування адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки (розділ 2). В абсолютній більшості підрозділів використано *формально-юридичний* метод (підрозділи 1.3, 1.4, розділи 2, 3).

Порівняльно-правовий метод став у нагоді під час здійснення характеристики інституту адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки в країнах Європейського Союзу (підрозділ 3.1). Метод *теоретико-правового прогнозування* та *правотворчості* використано для формування шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки України (підрозділ 3.2).

Метод *соціологічного опитування* дав змогу здійснити авторське опитування з питань забезпечення національної безпеки України (додаток Б до дисертації).

Нормативну основу дисертації становить Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про основи національного спротиву», «Про державну таємницю», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», «Про критичну інфраструктуру», «Про оборонні закупівлі», інші нормативно-правові акти національного, міжнародного та зарубіжного законодавства.

Інформаційну й емпіричну базу дослідження становлять публікації щодо адміністративних аспектів забезпечення національної безпеки України, а також звітні документи та статистичні дані Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, інших суб'єктів про рівень злочинності, терористичних загроз, а також ефективність застосування адміністративних заходів протягом останніх років у цій сфері.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в новітньому аналізі адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки, на підставі якого сформовано шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів як елементів системи управління національною безпекою України. За результатами його здійснення сформовано низку висновків, рекомендацій та пропозицій у контексті сучасних викликів і загроз національній безпеці України, зокрема:

вперше:

– запропоновано новітні складові національної безпеки України, що взаємодіють для забезпечення стабільності, захисту прав й інтересів громадян, територіальної цілісності та суверенітету держави, до яких віднесено: 1) об'єкти національної безпеки: люди, держава, суспільство; 2) суб'єкти національної безпеки: державні інституції, недержавні інституції та міжнародні суб'єкти; 3) зміст національної безпеки: забезпечення національних інтересів, що охоплює заходи, спрямовані на захист від різноманітних загроз; 4) сфери національної безпеки: політична, економічна, соціальна, інформаційна безпека, науково-технічна безпека, екологічна, гуманітарна, військова безпека тощо; 5) стратегічні національні пріоритети, що охоплюють вектори й напрями розвитку національної безпеки;

– висвітлено спеціальні адміністративні інструменти забезпечення національної безпеки, що формуються залежно від сектору безпеки та охоплюють різні спеціально створені засоби й інструменти реалізації окремих дій щодо забезпечення національної безпеки, до яких у сучасних умовах функціонування правової системи належать: планування; комплексний огляд сектору безпеки й оборони; система оборонних закупівель; аудит інформаційної безпеки; новітні інструменти кібербезпеки (наприклад CERT-UA) тощо;

– сформовано можливості адаптації засад загальноєвропейської моделі безпекового управління до української правової системи шляхом створення спільної політики безпеки й оборони, постійного оновлення стратегії безпекової політики, розширення співпраці, розбудови можливостей кіберзахисту, використання штучного

інтелекту та гібридного інструментарію для комплексного політичного кризового реагування на загрози безпеки й миру;

удосконалено:

– наукове розуміння мети системи суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України, що полягає в забезпеченні сталої, ефективної та комплексної захисної системи, спрямованої на збереження державного суверенітету й безпеки країни в умовах змінних загроз і викликів; основною цінністю системи суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України є збереження безпеки й незалежності країни через абсолютний захист таких основних цінностей: 1) захист і зміцнення суверенітету України; 2) безпека громадян; 3) стабільність та мир; 4) законність і правопорядок;

– ефективність процедури прийняття адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки шляхом упровадження таких заходів: 1) запровадження електронного документообігу в адміністративному процесі, що дасть змогу пришвидшити розгляд справ і підвищити рівень прозорості процедури; 2) розроблення єдиних стандартів якості розгляду адміністративних справ, що надасть можливість забезпечити однаково високий рівень правосуддя в усіх органах публічної адміністрації; 3) надання ширшого кола прав учасникам адміністративного провадження, що дасть змогу їм ефективніше захищати свої права й інтереси;

– наукове розуміння природи адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки України, які є правовими інструментами, що виконують декілька функцій, серед яких: структурно-організаційна, узгодження інтересів, стимулювання співпраці, демократизація управління, інформаційна та нормотворча, що допомагають ефективно вирішувати питання захисту національної безпеки й підтримувати національну безпеку України, забезпечуючи одночасно дотримання законодавства та компетенцій відповідних державних органів;

дістали подальшого розвитку:

– уявлення про унікальне та комплексне значення актів, які встановлюють стратегічні напрями розвитку системи забезпечення національної безпеки України, що полягає в їхньому спрямуванні на визначення, планування та реалізацію конкретних заходів для забезпечення безпеки й обороноздатності країни, які взаємоінтегровано визначають пріоритети, мету і завдання для забезпечення національної безпеки України в різних сферах, створюючи комплексний підхід до сучасних викликів та загроз, надаючи важливу стратегічну орієнтованість, визначаючи конкретні заходи й механізми для досягнення визначеної мети;

– науково-практичні положення стосовно процедури надання хмарних послуг як організаційного інструменту у сфері забезпечення національної безпеки, яку слід здійснювати на підставі засад законності, ефективності та конфіденційності, вона охоплює такі етапи: 1) підготовка; 2) вибір постачальника хмарних послуг; 3) укладення відповідного договору; 4) упровадження; 5) етап безпосередньої експлуатації; 6) моніторинг; 7) етап оцінювання ефективності;

– шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки України, які спрямовані

на: 1) професійний розвиток суб'єктів забезпечення національної безпеки; 2) активізацію інноваційної діяльності; 3) розвиток національної космічної програми; 4) протидію корупції; 5) дотримання балансу між інтересами особи та держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – щодо подальшого вивчення питань забезпечення національної безпеки як об'єкта дослідження (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення законодавства у сфері забезпечення застосування національної безпеки України;

– *правозастосовній сфері* – для покращення діяльності системи суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки;

– *освітньому процесі* – під час викладання та формування навчальних посібників із дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, її аспектів, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 року), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 року), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 14–15 червня 2022 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки. Список використаних джерел містить 170 найменувань на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** сформульовано актуальність обраної теми дисертації, визначено її взаємозв'язок із науковими програмами, планами, темами та грантами, а також мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, схарактеризовано методи проведення наукового дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано інформацію про апробацію матеріалів дослідження, структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика забезпечення національної безпеки та адміністративних інструментів її здійснення» має чотири підрозділи, у яких з'ясовано сутність національної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження; визначено поняття, сутність і види адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки; окреслено систему суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки; проаналізовано нормативно-правові акти, які встановлюють види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки та місце серед них адміністративного законодавства.

У підрозділі 1.1 «Національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження» встановлено, що національна безпека України відіграє особливу правову цінність, зумовлену багатоаспектною місією щодо формування правового фундаменту для захисту національних інтересів країни, захисту державного суверенітету й незалежності держави, захисту демократичного конституційного ладу, захисту прав та інтересів громадян, формування правових гарантій стабільності та правопорядку. Національна безпека є фундаментом для створення механізмів забезпечення безпеки та стійкості України в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз.

Акцентовано увагу, що сучасні українські підходи до розуміння національної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження вирізняються комплексністю та врахуванням специфіки сучасних геополітичних і соціокультурних викликів. Українські вчені та законодавці визнають, що поняття національної безпеки охоплює більше, ніж лише аспекти оборони держави, охоплюючи права людини, культурну спадщину, національну ідентичність та інші сфери життя суспільства, формуючи розширене розуміння національної безпеки задля всебічного збереження всіх цінностей та інтересів громадян України. Українські підходи до розуміння національної безпеки враховують широкий спектр аспектів, зокрема захист цінностей та прав людини, культурної спадщини, національної ідентичності, акцентують на важливості демократії як основи стабільності й розвитку держави. Питання національної безпеки залишаються актуальними та потребують постійного адміністративно-правового дослідження та формування стратегічних підходів до її забезпечення.

Обґрунтовано, що національна безпека України – це комплексний захист і стан забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів, який охоплює захист від реальних та ймовірних загроз життєво важливих цінностей, прав людини, інфраструктури, екології, культурної спадщини й національної ідентичності, а також забезпечення стабільності життєдіяльності та розвитку громадянського суспільства й держави в контексті демократичної політичної системи.

Доведено, що національна безпека є багатоплановою та охоплює широкий спектр складових, які взаємодіють для забезпечення стабільності, захисту прав й інтересів громадян, територіальної цілісності та суверенітету держави.

У підрозділі 1.2 «Поняття, сутність та види адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки» зауважено, що адміністративно-правові інструменти у сфері забезпечення національної безпеки передбачають встановлення нормативних правил і норм, контроль за їх виконанням, застосування стимулювальних заходів та, у разі потреби, примусових заходів для забезпечення ефективного управління і реагування на потенційні загрози національній безпеці. Ці інструменти зумовлені конкретними умовами й завданнями у сфері національної безпеки та можуть містити такі елементи як: законодавча база, система нагляду й контролю, структури для реагування на кризові ситуації, а також механізми залучення громадянського суспільства. Важливим аспектом цих інструментів є їх адаптованість до змін у загрозах і сучасних викликах у сфері національної безпеки. У практичному значенні адміністративні інструменти охоплюють створення правових

актів, нормативних документів і структур для виконання цих актів, механізми моніторингу й оцінювання ситуації з національної безпеки, а також ужиття заходів для усунення загроз і відновлення стабільності. Адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки є ключовими для ефективного управління загрозами та викликами, які можуть виникнути в сучасному світі, створюючи правову й адміністративну основу для забезпечення безпеки країни та захисту інтересів громадян і держави.

Визначено, що методи адміністративної діяльності як інструменти забезпечення національної безпеки – це система закріплених законодавством прийомів і способів, які використовують суб'єкти публічної адміністрації у сфері національної безпеки України з метою виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням режиму законності, припинення порушень цього режиму, притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до юридичної відповідальності, що загалом дає змогу встановити межі владних повноважень і впливу суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки.

Аргументовано, що методами адміністративної діяльності суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки є переконання, контроль і примус, які використовують у симбіозі або окремо, трансформуючи в правове регулювання процедури застосування адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки. Адміністративний примус як інструмент у сфері забезпечення національної безпеки охоплює комплекс інструментів і заходів, які застосовують суб'єкти адміністративно-правового забезпечення національної безпеки, спрямований на попередження порушень прав осіб, громадського порядку та посягань на національну безпеку, припинення реальних порушень національної безпеки та притягнення винних до адміністративної відповідальності. Адміністративний примус як інструмент у сфері забезпечення національної безпеки ґрунтується на принципах законності, ефективності й балансу між пріоритетом дотримання прав людини та метою забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 1.3 «Система суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки» зосереджено увагу на тому, що система суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України становить комплексну мережу різної ієрархії організацій та структур, які працюють взаємопов'язано та скоординовано для забезпечення безпеки, стабільності й захисту країни в умовах загроз і викликів. Для досягнення визначених завдань система суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України використовує широкий спектр адміністративних і правових інструментів, серед яких: законодавчі акти, підзаконні акти, рішення, договори, військові заходи, правоохоронна діяльність, контррозвідувальна робота, митний контроль, гуманітарна допомога тощо.

Встановлено, що ієрархію системи суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України очолюють Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Рада

національної безпеки і оборони України, що регламентовано Конституцією України та іншими спеціальними законодавчими актами.

До основних суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки належать: Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Служба безпеки України, Збройні Сили України та ін.

Визначено, що чимало інших суб'єктів також наділені окремими повноваженнями щодо реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки, серед яких виокремлено: розвідувальні органи України, Управління державної охорони України, Служба судової охорони, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України та ін.

У підрозділі 1.4 «Нормативно-правові акти, які визначають види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки та місце серед них адміністративного законодавства» здійснено формально-догматичний аналіз наявного нормативного базису забезпечення національної безпеки.

З'ясовано, що Конституція України є основним правовим базисом, який визначає принципи, цінності та загальний механізм для забезпечення національної безпеки й оборони в Україні, визначаючи різні загальні напрями цього важливого завдання відповідно до правових норм.

Констатовано, що Закон України «Про національну безпеку України» відіграє основоположну роль у створенні правової бази для забезпечення національної безпеки й оборони України, визначаючи стратегічні напрями, регулюючи повноваження державних органів і забезпечуючи ефективні координацію та контроль за діяльністю в цих сферах. Закон України «Про національну безпеку України» відіграє унікальну роль у системі забезпечення національної безпеки України шляхом: 1) визначення стратегічних напрямів і принципів національної безпеки; 2) регулювання компетенції, організації та координації різних державних органів у сферах національної безпеки й оборони; 3) інтеграції державної політики та процедур; 4) визначення інструментів забезпечення національної безпеки; 5) забезпечення демократичного контролю.

Умовно акти, які визначають види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки України, розподілено за такими критеріями: акти, що встановлюють загальні засади реалізації адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки України; акти, які визначають правовий статус суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки; акти, які встановлюють стратегічні напрями розвитку системи забезпечення національної безпеки України; акти, які визначають спеціальні питання внутрішньої реалізації адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки України; акти, які визначають процедуру укладання та забезпечення виконання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки; акти, які

визначають особливості застосування організаційних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки.

Обґрунтовано, що унікальне та комплексне значення актів, які встановлюють стратегічні напрями розвитку системи забезпечення національної безпеки України, полягає в їхньому спрямуванні на визначення, планування та реалізацію конкретних заходів для забезпечення безпеки й обороноздатності країни. Акти, які встановлюють стратегічні напрями розвитку системи забезпечення національної безпеки України, взаємоінтегровано визначають пріоритети, мету й завдання для забезпечення національної безпеки України в різних сферах, створюючи комплексний підхід до сучасних викликів і загроз, визначаючи конкретні заходи та механізми для досягнення поставлених завдань. Стратегія національної безпеки України є ключовим документом, що визначає актуальні загрози національній безпеці та встановлює завдання, механізми захисту національних інтересів, формуючи нормативну й ідейну основу для планування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, охоплюючи всі аспекти сучасних викликів.

Розділ 2 «Окремі процедури застосування адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки» має три підрозділи, у яких системно досліджено процедури щодо: прийняття адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки; укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки; застосування організаційних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 2.1 *«Процедури прийняття адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки»* зауважено, що види адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки є обмеженими й мінімальними, адже положення акта вказують на непоширеність на відносини щодо застосування законодавства про національну безпеку та оборону. Однак правовідносини щодо забезпечення національної безпеки можуть непрямо й опосередковано стосуватися законодавства про національну безпеку та оборону, а отже, деякі види адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки існують, до яких віднесено: акти про надання дозволів на проведення мирних зібрань і зборів; акти щодо запобігання та припинення протиправної діяльності суб'єктів господарювання, які можуть посягати на національну безпеку; дозволи щодо зброї; акти щодо перебування іноземців та осіб без громадянства на території України.

Аргументовано, що порядок процедури ухвалення адміністративних актів є важливим елементом системи адміністративного права України, адже він спрямований на забезпечення правомірності, ефективності й прозорості діяльності органів публічної адміністрації та повинен будуватися на засадах законності (процедура ухвалення адміністративних актів повинна відповідати вимогам Конституції України й інших законів України), ефективності (має бути спрямована на забезпечення швидкого та якісного вирішення адміністративних справ) і прозорості (процедура повинна забезпечувати можливість учасників адміністративного провадження брати участь у розгляді справи та впливати на її результат).

На підставі аналізу норм чинного законодавства й наукових позицій учених констатовано, що процедура ухвалення адміністративних актів передбачає чотири

стадії: 1) ініціювання та відкриття (початку) провадження; 2) підготовка справи до розгляду й вирішення; 3) розгляд адміністративної справи та ухвалення адміністративного акта; 4) виконання адміністративного акта. Стадія ініціювання та відкриття (початку) провадження розпочинається з моменту подання заяви про надання адміністративної послуги або за ініціативою адміністративного органу. Ініціатива адміністративного органу може виникати в разі: 1) здійснення ним контролю за дотриманням законодавства; 2) запобігання або припинення порушень законодавства; 3) забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян. На стадії підготовки справи до розгляду й вирішення адміністративний орган встановлює наявність і достатність матеріалів у справі, а також за необхідності здійснює додаткові дії, спрямовані на забезпечення повноти та об'єктивності розгляду справи. Додаткові дії, які може здійснити адміністративний орган, охоплюють: а) витребування додаткових документів та відомостей; б) залучення до участі в адміністративному провадженні інших осіб; в) надання учасникам адміністративного провадження можливості ознайомитися з матеріалами справи; г) розгляд заяв, скарг та інших звернень учасників адміністративного провадження. На стадії розгляду адміністративної справи й ухвалення адміністративного акта адміністративний орган досліджує всі обставини справи, що мають значення для її вирішення. Розгляд справи може відбуватися в повному (формальному) та спрощеному (неформальному) порядку. За загальним правилом розгляд адміністративних справ здійснюють у спрощеному порядку. У разі розгляду справи в спрощеному порядку адміністративний орган приймає рішення на підставі наявних у справі матеріалів. У разі розгляду справи в повному порядку адміністративний орган проводить слухання у справі, заслуховує пояснення учасників адміністративного провадження, призначає експертизу, огляд на місці тощо. Стадія виконання адміністративного акта передбачає, що адміністративний акт набирає чинності з дня його доведення до відома особи. Адміністративний акт виконують добровільно. У разі невиконання адміністративного акта адміністративний орган може застосувати заходи примусу.

Визначено, що питання вдосконалення наявного порядку процедури ухвалення адміністративних актів має передбачати врахування: 1) активної ролі громадян (тобто потрібно визнати важливість активної участі громадян у вирішенні адміністративних питань, зокрема через можливість подання заяв і взаємодії з адміністративним органом); 2) прозорості й доступності інформації (тобто забезпечення доступності та зрозумілості інформації щодо прав й обов'язків осіб у контексті адміністративного провадження, щоб сприяти їхній ефективній участі та розумінню процесу); 3) ефективності процесу розгляду справ (тобто забезпечення швидкого й ефективного розгляду адміністративних справ з огляду на справедливість і дотримання принципів законності); 4) новітніх та цифрових технологій у процедурі (тобто використання сучасних технологій для автоматизації та спрощення процесів ухвалення адміністративних актів, що може сприяти пришвидшенню та обмеженню бюрократичних перешкод); 5) використання альтернативних методів вирішення спорів (тобто сприяння використанню альтернативних методів вирішення спорів, які

можуть сприяти конструктивній взаємодії сторін без необхідності затягування справи у тривалий адміністративний процес).

У підрозділі 2.2 «Процедури укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки» визначено, що адміністративні договори у сфері забезпечення національної безпеки України – це публічні письмові угоди, укладені між суб'єктом владних повноважень, відповідальним за сферу національної безпеки, й іншими зацікавленими сторонами з метою здійснення державних повноважень у забезпеченні національної безпеки України, координації дій та ресурсів між різними суб'єктами, зміцненні національної безпеки країни та розширенні міжнародної співпраці щодо гарантування миру.

Встановлено, що адміністративні договори у сфері забезпечення національної безпеки України є специфічними юридичними інструментами, які спрямовані на забезпечення безпеки країни та здійснення управлінських функцій у цій сфері з такими відмітними особливостями: 1) порядок укладення та виконання регулюють публічне право та внутрішньо-спеціальні норми; 2) одна зі сторін – суб'єкт владних повноважень, що має компетенцію щодо забезпечення національної безпеки; 3) зміст пов'язаний з управлінськими функціями щодо забезпечення національної безпеки; 4) основною метою укладання адміністративних договорів щодо національної безпеки є захист національної безпеки та підтримання миру, задоволення публічних потреб і забезпечення національних інтересів; 5) має безпосередні наслідки в публічній сфері; 6) передбачає застереження про виключні повноваження.

Аргументовано, що Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1990 року (Будапештський меморандум) засвідчив усьому світу неефективність так званих глобальних адміністративних договорів, тобто багатосуб'єктних. Нині найефективнішими напрямками забезпечення національної безпеки є внутрішній розвиток системи безпеки й оборони та міждержавні форми співпраці. Міждержавні адміністративні договори у сфері забезпечення національної безпеки є важливим інструментом міжнародного співробітництва в цій сфері, оскільки вони дають змогу регулювати відносини між державами в таких сферах, як взаємодія органів безпеки й оборони, обмін інформацією та досвідом, підготовка кадрів, протидія транснаціональним загрозам.

Доведено, що процедуру укладання міждержавних адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки регулюють міжнародне право, а також законодавство держав-учасниць. Процедура укладання такого договору може бути такою: 1) підготовка проекту договору (одна з держав-учасниць готує проект міждержавного адміністративного договору й направляє його іншій державі-учасниці); 2) узгодження проекту договору (дві держави-учасниці узгоджують проект договору шляхом обміну листами або шляхом проведення переговорів); 3) укладання договору (узгоджений проект договору підписують представники держав-учасниць); 4) процес набрання чинності договором (договір набуває чинності з дня його підписання). Незалежно від процедури укладання міждержавного адміністративного договору, він повинен відповідати вимогам законності, ясності, повної визначеності й узгодженості. Тобто міждержавні адміністративні договори у сфері забезпечення

національної безпеки є важливим інструментом забезпечення міжнародної безпеки, адже вони дають змогу державам-учасникам спільно протидіяти транснаціональним загрозам, а також підвищувати ефективність співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 2.3 «Процедури застосування організаційних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки» акцентовано, що особливість організаційних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України полягає в мультисекторній різноманітності, багатоплановості та багатоскладовості. Такі інструменти можуть бути обов'язковими й необов'язковими. Їх основною метою є саме допомога в організації функціонування системи забезпечення національної безпеки.

До організаційних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України належать: комплексний огляд сектору безпеки й оборони; формування, функціонування та підтримання інформаційних мереж, програм, сервісів, реєстрів; хмарні послуги; паспортизація; навчальні програми, тренінги, курси тощо; спільні наради, семінари; міжнародне співробітництво; внутрішня координація, взаємодія та співпраця; наукові дослідження та експертизи у сфері національної безпеки; обмін інформацією; залучення спеціалістів і фахівців, підвищення їх кваліфікації.

Увагу спрямовано на те, що комплексний огляд сектору безпеки й оборони як організаційний інструмент у сфері забезпечення національної безпеки є систематичним інструментом, призначеним для аналізу, оцінювання та планування дій у сфері забезпечення національної безпеки, який визначений детальним розглядом різних аспектів, пов'язаних зі сферою безпеки й оборони країни. Комплексний огляд сектору безпеки й оборони є важливим організаційним інструментом у сфері забезпечення національної безпеки, оскільки він дає змогу оцінити поточний стан сектору безпеки й оборони та його відповідність сучасним викликам і загрозам, визначити пріоритетні напрями реформування сектору безпеки й оборони та розробити заходи щодо підвищення ефективності діяльності сектору безпеки й оборони.

Процедуру комплексного огляду сектору безпеки та оборони проводять за участю представників усіх органів і підрозділів сектору безпеки й оборони, а також залучених експертів, вона охоплює такі етапи: 1) підготовка (розробляють план проведення комплексного огляду сектору безпеки й оборони, визначають методи та інструменти дослідження, а також формують робочу групу); 2) збір інформації (здійснюють збір інформації про стан і діяльність сектору безпеки й оборони); 3) аналіз інформації (проводять аналіз зібраної інформації та розробляють висновки щодо стану сектору безпеки й оборони); 4) підготовка звіту (на цьому етапі готують звіт про результат комплексного огляду сектору безпеки й оборони); 5) затвердження звіту (звіт про результати комплексного огляду сектору безпеки та оборони розглядає і затверджує вищий орган державної влади, який здійснює керівництво сектором безпеки й оборони); 6) безпосередня реалізація рекомендацій (рекомендації, які містяться у звіті, повинні бути реалізовані органами й підрозділами сектору безпеки та оборони).

Хмарними послугами запропоновано вважати модель надання ІТ-ресурсів і сервісів через мережу Інтернет, які можна використовувати для зберігання, обробки, аналізу даних, надання доступу до програмного забезпечення тощо. У сфері забезпечення національної безпеки хмарні послуги можна застосовувати для таких завдань: 1) зберігання та обробка даних: хмарні послуги можна використовувати для зберігання та обробки великих обсягів даних, які необхідні для забезпечення національної безпеки. Наприклад, хмарні послуги можна використовувати для зберігання та обробки даних розвідки, даних про тероризм чи цивільну оборону тощо; 2) аналіз даних: хмарні послуги можна використовувати для аналізу даних, які можуть бути необхідні для забезпечення національної безпеки (аналізу даних про загрози, імовірні сценарії кризових ситуацій тощо); 3) надання доступу до програмного забезпечення: хмарні послуги можна використовувати для надання доступу до програмного забезпечення, яке може бути необхідним для забезпечення національної безпеки (управління критичною інфраструктурою, програмного забезпечення для кібербезпеки тощо).

З'ясовано, що паспортизація – це процес визначення та документування вимог до безпеки інформаційних систем та їх компонентів. Паспортизація є важливим організаційним інструментом у сфері забезпечення національної безпеки, оскільки вона дає змогу забезпечити відповідність інформаційних систем вимогам законодавства України й міжнародних стандартів, оцінити рівень безпеки інформаційних систем та їх компонентів, спланувати заходи щодо підвищення рівня безпеки інформаційних систем. Паспортизацію проводять за участю фахівців з безпеки інформаційних систем, вона охоплює такі етапи: 1) ідентифікація інформаційних систем (на цьому етапі здійснюють ідентифікацію всіх інформаційних систем, які підлягають паспортизації); 2) аналіз інформаційних систем (на цьому етапі здійснюють аналіз інформаційних систем з метою визначення їх складу, функціонування та вимог до безпеки); 3) формування паспортів інформаційних систем (на цьому етапі формують паспорти інформаційних систем, які містять інформацію про склад, функціонування, вимоги до безпеки й заходи щодо підвищення рівня безпеки інформаційних систем).

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення застосування адміністративно-правових інструментів у сфері національної безпеки» має два підрозділи, у яких надано характеристику інституту адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки в країнах Європейського Союзу та сформовано шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки України.

У підрозділі 3.1 *«Загальна характеристика інституту адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки в країнах Європейського Союзу, можливість їх адаптації в національну правову систему»* проаналізовано загальноєвропейський досвід і досвід окремих прогресивних держав.

Увагу зосереджено на досвіді Великої Британії в аспекті впровадження можливостей штучного інтелекту як інструменту адміністрування системи забезпечення національної безпеки, процес чого відбувається із формуванням відповідного етичного кодексу штучного інтелекту як нормативної та методологічної

концепції дотримання принципів безпечності, справедливості, підзвітності та прозорості. Також досвід Великої Британії виокремлено в аспекті впровадження адміністративних інструментів забезпечення критичної інфраструктури як складової національної безпеки щодо розроблення біометричних систем, удосконалення засобів зв'язку, упровадження інтелектуального спостереження, реалізації системи стримування та стратегічної прогнозу безпеки.

Визначено, що, враховуючи досвід війни в Україні, Латвія сформувала новітні напрями вдосконалення інституту адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки, спрямувавши увагу на захист критичної інфраструктури (забезпечення регулярного перегляду комплексу критичної інфраструктури, проведення аудиту безпеки, удосконалення можливостей захисту, безперервності та стійкості об'єктів критичної інфраструктури, формування ризик-орієнтованого підходу, проведення суб'єктами публічної адміністрації навчальної роботи задля покращення знань підприємців щодо планування безперервного бізнесу, альтернативного виробництва тощо) і кіберзахист.

Аналіз досвіду Естонії дав змогу виокремити особливу національну стратегію забезпечення національної безпеки, що передбачає реалізацію принципу безперервності обов'язків: кожен виконує свою роль як у звичайних обставинах, так і під час кризи й війни. Естонію визначено як одну з найбільш цифровізованих країн у світі, що, з одного боку, створює можливості для ефективного управління та розвитку економіки, а з другого – робить країну вразливою до кіберзагроз. Визначено, що нині Естонія активно співпрацює з іншими країнами й міжнародними організаціями для вирішення спільних безпекових питань, зокрема пов'язаних з участю в миротворчих місіях та обміном інформацією.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки»* сформовано унікальні напрями вдосконалення аналізованої сфери.

У площині розширення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, пов'язаної з розробленням і впровадженням передових інформаційних технологій та телекомунікацій у повсякденну оперативну й тактичну роботу сектору безпеки і оборони України, запропоновано створити спеціальний Інноваційний фонд для сектору безпеки й оборони, який фінансуватиме інноваційні проекти в галузі інформаційних технологій та телекомунікацій для сектору безпеки. Виокремлено як напрям запровадження спеціальних державних програм і грантів для стимулювання досліджень та розробок у сфері забезпечення національної безпеки.

Запропоновано впровадити дієві механізми протидії будь-яким корупційним виявам шляхом розроблення ефективної системи електронного моніторингу в управлінні державними ресурсами та створення спеціальної платформи для звітності, яка буде доступною для громадськості, що сприятиме виявленню корупційних виявів і підвищенню рівня прозорості.

Проблемним питанням визначено недотримання необхідного балансу інтересів особистості й держави, а також урахування етичних і правових аспектів, що можна вирішити шляхом створення спеціальних програм щодо залучення експертів у галузі прав людини й етики для забезпечення балансу між інтересами особи та держави.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертаційної роботи на основі комплексного аналізу теорії права, нормативних і методологічних основ висвітлено адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки та сформовано шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів як елементів системи управління національною безпекою України. Сформульовано низку новітніх висновків, рекомендацій та пропозицій у контексті сучасних викликів і загроз національній безпеці України, основними з яких є такі:

1. Визначено, що національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження – це системний підхід до забезпечення та захисту державних і суспільних інтересів, який охоплює всебічний захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, прав і свобод громадян, культурної спадщини, економічного розвитку, інфраструктури й екологічної стійкості в контексті глобальних та внутрішніх викликів з метою забезпечення стабільності, добробуту й розвитку національної спільноти. Національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження охоплює розроблення та реалізацію стратегій, законодавчих й адміністративних інструментів і заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки в різних сферах життя суспільства та держави, з огляду на унікальні потреби й виклики кожної конкретної країни.

2. З'ясовано, що адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки – це інтегрований комплекс форм, координованих методів, правових заходів, адміністративних дій та процедур, які використовують суб'єкти управління та забезпечення з метою організації та регулювання діяльності у сфері національної безпеки, забезпечення прав й інтересів громадян, держави та суспільства загалом і спрямовані на досягнення публічних результатів, що гарантують національну безпеку та стабільність країни.

Встановлено, що видами адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки є: 1) нормативні й адміністративні акти; 2) методи адміністративної діяльності; 3) адміністративні договори; 4) спеціальні інструменти забезпечення національної безпеки; 5) організаційні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки.

3. Аргументовано, що система суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України – це комплексна й інтегрована структура, яка об'єднує різні управлінські, військові, правоохоронні, спеціальні та цивільні органи, а також громадські об'єднання, які спільно реалізують визначену систему повноважень з метою забезпечення безпеки, стабільності й захисту національних інтересів держави. До суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України віднесено: 1) вищі управлінські суб'єкти з відповідним конституційно-правовим статусом (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Рада національної безпеки і оборони України); 2) основні суб'єкти з відповідним адміністративно-правовим статусом (Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ

України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Служба безпеки України, Збройні Сили України та ін.); 3) додаткові суб'єкти з різним правовим статусом, що охоплює окремі адміністративні функції та завдання (розвідувальні органи України, Управління державної охорони України, Служба судової охорони, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України та ін.).

4. Доведено, що нормативно-правові акти, які визначають види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки, визначають комплексно-інтегровану систему актів загальнонаціонального, стратегічного, внутрішньо-спеціалізованого рівня, які встановлюють загальні засади реалізації національної безпеки України, правовий статус суб'єктів національної безпеки, стратегічні напрями розвитку, спеціальні питання та організаційні основи системи забезпечення національної безпеки України.

5. З'ясовано, що адміністративні акти у сфері забезпечення національної безпеки України – це рішення та документи, видані компетентними органами й суб'єктами публічної адміністрації, спрямовані на регулювання конкретних або індивідуальних адміністративних відносин, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки. Виокремлено особливості адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки України: 1) конкретність або індивідуальність (адміністративні акти у сфері національної безпеки України стосуються конкретних дій, заходів або суб'єктів із зазначенням їхніх індивідуальних характеристик); 2) пріоритетність мети щодо забезпечення національної безпеки в її різних аспектах; 3) дотримання законодавчих вимог (для видачі таких актів обов'язково дотримуються вимог чинного законодавства, зокрема процедур і форм їхнього ухвалення); 4) публічний характер змісту (адміністративні акти у сфері забезпечення національної безпеки мають публічний характер, оскільки їхній зміст і вплив позначаються на суспільстві та громадянах); 5) можливість оскарження за встановленою процедурою; 6) вагомий юридичний вплив на правовідносини.

6. Аргументовано, що процедура укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки може бути складною і відповідати специфіці цієї галузі, а отже, притаманні такі структура й послідовність під час укладання: 1) аналіз потреб (визначення конкретних потреб і завдань, які має бути вирішено в межах національної безпеки); 2) ідентифікація сторін (визначення учасників, які мають інтереси у сфері забезпечення національної безпеки, таких як державні органи, підприємства, наукові установи тощо); 3) розроблення проекту договору (розроблення конкретних умов і вимог, які має бути включено до договору, а також чітке визначення прав й обов'язків кожної сторони в контексті забезпечення національної безпеки); 4) юридична оцінка (проведення юридичної експертизи проекту договору для забезпечення його відповідності законодавству); 5) затвердження договору (у випадку позитивної юридичної експертизи затвердження проекту договору компетентними органами чи посадовими особами); 6) узгодження умов (узгодження умов і деталей договору між сторонами, вирішення можливих

спірних питань); 7) підписання договору (офіційне укладення договору, зокрема підписання представниками сторін); 8) виконання договору й моніторинг (сторони здійснюють взаємне виконання своїх зобов'язань згідно з умовами договору та постійно здійснюють моніторинг виконання договору, розв'язують можливі проблеми та конфлікти); 9) зміна і розірвання договору (внесення змін до договору у випадку необхідності, за взаємною згодою сторін і вирішення питань розірвання договору в разі порушення умов або інших обставин); 10) вирішення суперечок між сторонами (пошук конструктивних рішень для вирішення будь-яких суперечок або розбіжностей); 11) судовий захист (випадки, коли конфлікт не може бути вирішено шляхом переговорів, можуть бути передані судовому захисту).

7. Обґрунтовано позицію, згідно з якою організаційні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки України – це інструментарій системи управління та адміністрування у сфері національної безпеки, що передбачає комбінацію форм, заходів, дій, процедур і ресурсів, спрямованих на забезпечення організаційного функціонування системи забезпечення національної безпеки. Організаційні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки України можуть бути правового, організаційного, військового, правоохоронного, розвідувального, кібернетичного, інформаційного, технічного, економічного та соціального спрямування, що обумовлено всебічним сприянням національному і глобальному об'єднанню для підтримання демократичних цінностей, стабільності й миру.

8. Визначено, що загальноєвропейський досвід формування та функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення безпеки та миру відображається через реалізацію спільної політики безпеки й оборони в Європейському Союзі з постійним оновленням стратегії безпекової політики, основою формування якої використовують такі форми адміністративної діяльності: директиви, рішення та міжнародні угоди. Сучасним напрямом загальноєвропейської моделі щодо формування адміністративно-правового механізму забезпечення безпеки та миру є співпраця і розбудова можливостей кіберзахисту, розроблення гібридного інструментарію (механізм комплексного політичного кризового реагування; створення системи спільної ситуаційної обізнаності; обсерваторія критичних технологій тощо), що буде об'єднувати наявні й можливі нові інструменти скоординованої протидії можливим загрозам безпеки та миру.

9. Запропоновано шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки щодо: 1) запровадження механізмів стимулювального впливу на розвиток професійних здібностей суб'єктів забезпечення національної безпеки приватноправової приналежності (зокрема стимулів і заохочень для приватних структур, що здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки); 2) розширення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, пов'язаної з розробленням і впровадженням передових інформаційних технологій та телекомунікацій у повсякденну оперативну й тактичну роботу сектору безпеки і оборони України; 3) забезпечення розвитку національної космічної програми в руслі стратегічного інструменту забезпечення національної безпеки; 4) упровадження дієвих механізмів протидії будь-яким корупційним виявам (зокрема шляхом

підвищення рівня прозорості в управлінні державними ресурсами на рівні громади); 5) усунення колізій та прорахунків у межах визначення основних положень державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України (передусім в аспекті дотримання необхідного балансу інтересів особи й держави, а також урахування етичних і правових аспектів).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Лорткіпанідзе Г. Система суб'єктів реалізації адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Юридична наука*. 2020. № 1(103). Т. 2. С. 132–137.

2. Лорткіпанідзе Г. Національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження: сучасні підходи до розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 508–510.

3. Лорткіпанідзе Г. Поняття та види організаційних інструментів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 196–199.

4. Лорткіпанідзе Г. Поняття, сутність та види адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Держава та регіони*. Серія Право. 2022. № 3(77). С. 128–131. (Серія «Право»).

5. Лорткіпанідзе Г. Поняття та особливості адміністративних договорів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 323–326.

6. Лорткіпанідзе Г. Особливості прийняття адміністративних актів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 100–107.

7. Лорткіпанідзе Г. Правовий аналіз нормативно-правових актів, які визначають види адміністративно-правових інструментів забезпечення національної безпеки України. *KELM*. 2023. № 6(58). С. 162–165. (Республіка Польща).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Лорткіпанідзе Г. Сучасне розуміння системи суб'єктів реалізації адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 32–34.

9. Лорткіпанідзе Г. Новітня сутність адміністративно-правових інструментів у сфері забезпечення Національної безпеки України. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 верес. 2021 р.) Київ, 2021. С. 71–75.

10. Лорткіпанідзе Г. Модерне трактування Національної безпеки України як об'єкту адміністративно-правового дослідження. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 черв. 2022 р.). Київ, 2022. С. 41–44.

АНОТАЦІЯ

Лорткіпанідзе Г. Адміністративні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

У дисертації на основі комплексного аналізу теорії права, нормативних і методологічних основ висвітлено адміністративно-правові інструменти у сфері забезпечення національної безпеки, окреслено шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів як елементів системи управління національною безпекою України.

Визначено, що національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження – це системний підхід до забезпечення та захисту державних і суспільних інтересів, який охоплює всебічний захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, прав і свобод громадян, культурної спадщини, економічного розвитку, інфраструктури й екологічної стійкості в контексті глобальних та внутрішніх викликів з метою забезпечення стабільності, добробуту й розвитку національної спільноти.

Розглянуто адміністративно-правові інструменти у сфері забезпечення національної безпеки. Сформовано систему суб'єктів реалізації адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки України як комплексну й інтегровану структуру, яка об'єднує різні управлінські, військові, правоохоронні, спеціальні та цивільні органи, а також громадські об'єднання, які спільно реалізують визначену систему повноважень з метою забезпечення безпеки, стабільності та захисту національних інтересів держави.

Проаналізовано нормативно-правові акти, які визначають види адміністративних інструментів забезпечення національної безпеки, комплексно-інтегровану систему актів загальнонаціонального, стратегічного, внутрішньо-спеціалізованого рівня, що встановлюють загальні засади реалізації національної безпеки України, правовий статус суб'єктів національної безпеки, стратегічні напрями розвитку, спеціальні питання та організаційні основи системи забезпечення національної безпеки України.

З'ясовано процедуру прийняття адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки України. Визначено процедуру укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення національної безпеки. Схарактеризовано організаційні інструменти у сфері забезпечення національної безпеки України.

Проаналізовано загальноєвропейський досвід формування та функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення безпеки й миру, що відображається через реалізацію спільної політики безпеки та оборони в Європейському Союзі з постійним оновленням стратегії безпекової політики, основою формування якої є такі основні форми адміністративної діяльності – директиви, рішення та міжнародні угоди.

Окреслено шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення застосування адміністративних інструментів у сфері національної безпеки щодо: 1) запровадження механізмів стимулювального впливу на розвиток професійних здібностей суб'єктів забезпечення національної безпеки приватноправової приналежності (зокрема стимулів і заохочень для приватних структур, що здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки); 2) розширення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, пов'язаної з розробленням і впровадженням передових інформаційних технологій та телекомунікацій у повсякденну оперативну й тактичну роботу сектору безпеки і оборони України; 3) забезпечення розвитку національної космічної програми в руслі стратегічного інструменту забезпечення національної безпеки; 4) упровадження дієвих механізмів протидії будь-яким корупційним виявам (зокрема шляхом підвищення рівня прозорості в управлінні державними ресурсами на рівні громади); 5) усунення колізій і прорахунків у межах визначення основних положень державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України (передусім в контексті дотримання необхідного балансу інтересів особи й держави, а також урахування етичних і правових аспектів).

Ключові слова: адміністративний акт, адміністративний договір, адміністративний інструмент, державна політика, державне управління, національна безпека, національні інтереси, організаційний інструмент, правовий режим, процедура, суб'єкт.

SUMMARY

Lortkipanidze H. Administrative instruments in the sphere of ensuring national security. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of juridical science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation, based on a comprehensive analysis of the theory of law, normative and methodological foundations, revealed administrative and legal tools in the field of ensuring national security and formed ways to improve administrative and legal support for the use of administrative tools as elements of the national security management system of Ukraine.

It was determined that national security as an object of administrative and legal research is a systematic approach to the provision and protection of state and public interests, which includes comprehensive protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional system, rights and freedoms of citizens, cultural heritage, economic development, infrastructure and environmental sustainability, in the context of global and domestic challenges in order to ensure the stability, well-being and development of the national community. National security as an object of administrative and legal research includes the development and implementation of strategies, legislative and administrative instruments and measures aimed at ensuring national security in various

spheres of life of society and the state, taking into account the unique needs and challenges of each specific country.

It has been established that the national security of Ukraine plays a special legal value, which is determined by the multifaceted mission of establishing a legal foundation for the protection of the country's national interests, the protection of state sovereignty and independence of the state, the protection of the democratic constitutional system, the protection of the rights and interests of citizens, the formation of legal guarantees of stability and law and order.

It was determined that administrative and legal instruments in the field of ensuring national security are an integrated set of forms, coordinated methods, legal measures, administrative actions and procedures used by subjects of management and security for the purpose of organizing and regulating activities in the field of national security, ensuring rights and the interests of citizens, the state and society in general and are aimed at achieving public results that guarantee the national security and stability of the country. It was revealed that the types of administrative and legal instruments in the field of ensuring national security are: 1) regulatory and administrative acts; 2) methods of administrative activity; 3) administrative contracts; 4) special tools for ensuring national security; 5) organizational tools in the field of ensuring national security.

A system of entities implementing administrative and legal instruments in the field of ensuring national security of Ukraine has been formed as a complex and integrated structure that unites various administrative, military, law enforcement, special and civilian bodies, as well as public associations that jointly implement the defined system powers to ensure security, stability and protection of national interests of the state.

The regulatory and legal acts that determine the types of administrative and legal instruments for ensuring national security, which determine the complex and integrated system of acts of the national, strategic, internal specialized level, which establish the general principles of the implementation of the national security of Ukraine, the legal status of national security subjects, have been analysed. strategic directions of development, special issues and organizational foundations of the national security system of Ukraine.

The procedure for adopting administrative acts in the sphere of ensuring the national security of Ukraine has been clarified. The procedure for concluding administrative contracts in the field of ensuring national security is defined. Organizational tools in the field of ensuring national security of Ukraine are disclosed as a toolkit of the management and administration system in the field of national security, which includes a combination of forms, measures, actions, procedures and resources aimed at ensuring the organizational functioning of the national security system. Organizational tools in the sphere of ensuring the national security of Ukraine can be of a legal, organizational, military, law enforcement, intelligence, cybernetic, information, technical, economic and social nature, which is due to the comprehensive assistance to the national and global unity in support of democratic values, stability and peace in society

It has been determined that the pan-European experience in the formation and functioning of the administrative-legal mechanism for ensuring security and peace is reflected through the implementation of the common security and defense policy in the European Union, with the constant updating of the security policy strategy, which is based

on the formation of the following basic forms of administrative activity - directives, decisions and international agreements.

Ways of improving the administrative and legal provision of the application of administrative and legal tools in the field of national security have been formed in relation to: 1) the introduction of mechanisms of stimulating influence on the development of the professional abilities of private law national security subjects (in particular, incentives and incentives for private structures that carry out their functions with ensuring national security); 2) expanding the scope of financial support for innovative activities related to the development and implementation of advanced information technologies and telecommunications in the day-to-day operational and tactical work of the security and defense sector of Ukraine; 3) ensuring the development of the national space program as a strategic tool for ensuring national security; 4) implementation of effective mechanisms for countering any corruption manifestations (including by increasing the level of transparency in the management of state resources at the community level); 5) elimination of conflicts and miscalculations within the scope of determining the main provisions of state policy in the sphere of ensuring the national security of Ukraine (to a greater extent in the aspect of observing the necessary balance of the interests of the individual and the state, as well as taking into account ethical and legal aspects).

Keywords: administrative act, administrative contract, administrative and legal instrument, state policy, state administration, national security, national interest, organizational instrument, legal regime, procedure, subject.